

Remissvar

Datum för beslut
2025-01-21

Beteckning
GD-beslut 02/2025
Dnr SBU 2024/820
Er beteckning
Dnr S2024/01907

Till
Socialdepartementet
Enheten för socialtjänst och funktionshinderspolitik (SOF)

Remissvar för promemorian Ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem och LVM-hem (Ds 2024:26)

Bakgrund

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) har fått möjlighet att ge synpunkter på promemorian Ökad trygghet och säkerhet på ungdomshem och LVM-hem (Ds 2024:26, dnr: S2024/01907).

SBU har ett pågående regeringsuppdrag som undersöker effekter av alternativa metoder och arbetssätt till tvångsåtgärder med fokus på barn och unga inom bland annat statlig institutionsvård (S2022/04744, S2023/02103 (delvis), slutredovisning december 2025). SBU:s remissvar inleds med en sammanfattning av övergripande synpunkter för att därefter beskriva synpunkter på de förslag och bedömningar som relaterar till myndighetens uppdrag mer detaljerat.

Sammanfattning av SBU:s synpunkter

- SBU instämmer i förslaget att barn och unga ska erbjudas uppföljande samtal efter genomförande av avskildhet på grund av ordnings- och säkerhetsskäl.
- SBU saknar resonemang kring användningen av fasthållningar på ungdomshem och LVM-hem, trots att fysiska ingripanden dokumenteras av SiS.
- SBU stödjer förslaget om underrättelseskyldighet till IVO avseende beslut om särskilda befogenheter. Samtidigt vill vi se tydligare krav på att SiS särskilda befogenheter åtföljs av systematisk uppföljning.
- SBU instämmer i bedömningen att SiS bör vidta åtgärder för att minska skadeverkningar vid tvångsåtgärder. SBU välkomnar även resonemanget om vikten av förebyggande åtgärder, kompetensutveckling och andra kompletterande insatser.
- SBU vill påtala det befintliga problemet med gränsdragningen mellan nödvändiga tvångsåtgärder och övrigt tvång i praktiken. Även i detta avseende understryker vi behovet av systematisk uppföljning för att undvika negativa konsekvenser för barn, unga och personal.

SBU:s synpunkter på specifika förslag

5.5.3 Genomförandet av tvångsåtgärden

Förslag (delvis): Barn och unga som tvångsvårdas med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga eller avtjänar slutna ungdomsvård ska erbjudas ett uppföljande samtal efter ett genomfört beslut om avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl.

Svar: SBU instämmer i förslaget att barn och unga ska erbjudas ett uppföljande samtal efter ett genomfört beslut om avskildhet. I ett tidigare regeringsuppdrag (S2022/04744 (delvis), SBU 2023/33) har SBU konstaterat att det finns forskning som undersökt både proaktiva arbetssätt¹ och reaktiva arbetssätt², om de kan ha en förebyggande effekt på antalet tvångsåtgärder. Uppföljningssamtal med personer som utsatts för en tvångsåtgärd är en del av det reaktiva arbetssättet.³

SBU noterar att inga bedömningar görs om användning av fasthållning på ungdomshem och LVM-hem, förutom allmänna överväganden som beskrivs i promemorians *Andra regler och rekommendationer* (kap. 12). Vi önskar ett tydligare resonemang om det, med utgångspunkt i att fysiska ingripanden på SiS som tidigare dokumenterades i ett beslut om avskiljning dokumenteras sedan 2022 i en separat ordning⁴. I detta avseende kan SBU:s pågående regeringsuppdrag om alternativa metoder och arbetssätt till tvångsåtgärder beaktas (S2022/04744, S2023/02103 (delvis), slutredovisning december 2025). I uppdraget undersöks effekten på olika tvångsåtgärder, inklusive fysiska ingripanden, liksom upplevelser av tvångsvård hos barn, unga och personal inom bland annat institutionsvård.

10.3 En underrättelseskyldighet för Statens institutionsstyrelse avseende beslut om tvångsåtgärder

Förslag: Det ska införas en skyldighet för Statens institutionsstyrelse att underrätta Inspektionen för vård och omsorg om vissa beslut om myndighetens särskilda befogenheter. Det rör sig om beslut enligt 15 a–15 h, 15 j–15 n, 16–17 b, 19 och 20 §§ lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, 31–32 b och 33 a–36 §§ lagen om vård av missbrukare i vissa fall samt 13 a, 14–16 b, 16 d–16 f, 16 h och 17–18 §§ lagen om verkställighet av slutna ungdomsvård. Inspektionen för vård och omsorg ska bemyndigas att meddela föreskrifter om hur Statens institutionsstyrelses underrättelseskyldighet ska fullgöras.

Svar: SBU instämmer i förslaget och tillhörande bedömning att underrättelseskyldighet kan bidra till en effektiv tillsyn och säkerställa rättssäkerheten för de som omfattas av tvångsåtgärderna. Samtidigt vill vi betona vikten av att förslagen avseende särskilda befogenheter i kapitel 5–9 åtföljs av tydliga krav på systematisk uppföljning och utvärdering, för att säkerställa att åtgärderna uppfyller sitt syfte utan att orsaka oönskade negativa konsekvenser för de individer och verksamheter som omfattas.

¹ Olika förebyggande insatser för att minska användningen av tvångsåtgärder.

² Analysera en akut händelse där en tvångsåtgärd vidtagits för att förebygga att liknande händelser uppstår.

³ [Förstudie avseende alternativa metoder till tvångsåtgärder inom Statens institutionsstyrelse, den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården. Förstudie SBU 2023/33.](#)

⁴ [SiS årsredovisning 2022.](#)

Synpunkter på bedömningar i kapitel 11–12

Bedömning: Statens institutionsstyrelse bör överväga vilka åtgärder som ska vidtas för att:

- tvångsåtgärder på särskilda ungdomshem och LVM-hem genomförs på ett sätt som motverkar eller begränsar riskerna för skada eller olägenheter för den som omfattas av åtgärden, samt för att
- andra lämpliga åtgärder kan användas för att motverka eller begränsa riskerna för att barnet, den unge eller den intagne tar skada av användningen av myndighetens särskilda befogenheter.

En skyldighet att överväga och vidta sådana åtgärder som anges ovan får anses följa redan av nu gällande lagstiftning. Något behov av ytterligare lagstiftningsåtgärder bör därmed inte finnas.

Svar: SBU instämmer i bedömningen att SiS bör överväga vilka åtgärder som ska vidtas för att motverka eller begränsa risker för skadeverkningar för den som omfattas av tvångsåtgärden (kap. 11).

Därutöver välkomnar SBU resonemanget (kap. 12) om att de utökade möjligheterna till användning av tvångsåtgärder inom SiS måste kombineras med andra typer av åtgärder såsom differentiering av barn, unga och intagna, lokalanpassning, förebyggande åtgärder, kompetensutveckling för personalen m.m. Vi vill samtidigt påtala det befintliga problemet kring hanteringen av tvång i praktiken där gränsen mellan tvångsåtgärder och informellt tvång ibland är flytande. Se SBU:s kommentar av två norska kartläggningar som genom att inbegripa både juridiskt tvång (i lagens mening) och upplevt tvång (från den unges perspektiv) bidrar till en mer nyanserad förståelse av hur tvång uppfattas och används inom olika typer av institutionsvård⁵.

Även om det bedöms i promemorian att förslagen inte strider mot krav i regeringsformen, Europakonventionen, FN:s konvention om barns rättigheter eller Sveriges övriga åtaganden om mänskliga rättigheter (kap. 12), vill vi återigen understryka behovet av tydligare krav på systematisk uppföljning och utvärdering för att tillförlitliga uppgifter om förekomst av tvångsåtgärder ska finnas tillgängliga både för forskning och lokalt förbättringsarbete. SBU anser också att särskild vikt bör läggas vid att proportionalitetsprincipen efterlevs, särskilt vid beslut om tvångsåtgärder.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Britta Björkholm 2025-01-21. Projektledare Uliana Hellberg har varit föredragande. Samrådande har varit avdelningschef Sofia Tranæus, projektledare Elizabeth Åhsberg och projektledare Maral Jolstedt.

⁵ [Norsk kartläggning om användningen av tvång och gränssättning på institution och inom familjehem. SBU Kommentarer 2024/12.](#)